

Supplementärartikel 7

Kristi förklaring på det heliga berget

Kristendomens begynnelse

Av Earl Doherty

En tillblivelse i himlen

Den som idag ställs inför möjligheten att en historisk Jesus aldrig existerat, har svårt att föreställa sig hur kristendomen kan ha startat. Den svårigheten är inte ny. Föreställningen att kristendomen började med en människa, som av sina anhängare uppfattades som uppstånden från döden och därför gudomlig, började omfattas först av den kristna rörelsens tredje och fjärde generation, som ett sätt att förklara ursprunget till deras tro. Denna myt kom att ges konkret form i evangelierna och Apostlagärningarna

Uppkomsthistorien är emellertid annorlunda i Nya Testamentets brev. Dessa mångskiftande skrifter producerades under kristendomens första hundra år, på olika platser av många olika författare. Här finner vi Paulus, som skriver från sina missionsresor, andra i hans församlingar som efter Paulus död skrev brev i hans namn och även många anonyma författare, som producerade små avhandlingar eller polemiska skrifter vilka behandlade lokala situationer och kriser i en stor, okoordinerad värld av kristen tro. Under det andra århundradet, då en utveckling mot sammanslagning av den världen ägde rum, med centrum i Rom, samlade man ihop dessa små skrifter.

Om författare saknades angav man någon av de legendariska apostlar, som man nu föreställde sig ha varit följeslagare till en jordisk Jesus, såsom Petrus, Johannes, Jakob eller Judas. (Liknande tillvägagångssätt ligger bakom namngivandet av evangelierna). I vissa fall var skrifterna redan försedda med dylika namn ("pseudonymer"). Dessa namn hade antingen kommit dit vid tiden för nedskrivandet, då det ännu inte fanns någon länk mellan den påstådda författaren och en mänsklig Jesus, eller vid någon mellanliggande tidpunkt. I några fall lades inledningar och avslutningar till för att göra om dem till formella brev, eftersom den formen ansågs vara den lämpligaste för att framföra ett dogmatiskt och polemiskt budskap.

Och den Jesus eller Kristus, som det talades om av dessa olika och från början anonyma författare, antogs nu allmänt ha varit den människa som nyligen blivit levande på evangeliernas baksidor. Med tanke på det tydliga och vitt spridda bruket av omarbetning, interpolation och förfalskning, som man genomgående finner i kristna dokument, är det kanske överraskande att breven inte utsatts för en omarbetning för att införliva de nya antagandena om en historisk Jesus. En sådan bearbetning hade otvetydigt inneburit att en sannare bild av kristendomens barndom för alltid raderats ut.

Men dessa brev är fulla av referenser till hur tron uppstod och hur rörelsen startade. Snarare än att vara ett gensvar på en nyligen existerande mans verksamhet (en man de aldrig identifierar), eller en reaktion på historiska händelser runt en korsfästelse och antagen uppståndelse, sågs drivkraften vara Gud ande, sänd från himlen genom uppenbarelse. Paulus tillkännager i Romarbrevet 16:25-26 (ehuru denna passage kan vara ett senare tillägg av en av de pseudopaulinska författarna) att han har gett dem "det evangelium jag förkunnar och min predikan om Jesus Kristus, ja, enligt den nu avslöjade hemlighet som förut under evärdliga tider har varit outtalad, men som nu har blivit uppenbarad och, enligt den eviga Gudens befallning, blivit, med stöd av profetiska skrifter, kungjord bland alla hedningar". I

Galaterbrevet 1:11-12 hävdar Paulus bestämt att han ej mottagit sitt evangelium ifrån någon annan människa, utan "genom en uppenbarelse från Jesus Kristus".

Evangeliet om Kristi död för synderna och hans uppståndelse på tredje dagen, har uppenbarligen kommit till Paulus genom Skrifterna (*kata tas graphas*, 1 Kor 15:3 och 4). Jämför Rom 1: 2f, med dess evangelium från Gud "om hans Son" *kata sarka* och *kata pneuma*, vilket "Gud redan förut genom sina profeter hade i heliga skrifter utlovat". Såsom Paulus uttrycker det, har Gud förebådat *Paulus evangelium* om Sonen, inte Jesu eget liv och gärningar!

Författaren till första Petrusbrevet berättar för sina läsare att det som förebådades av profeterna inte relaterar till forna tider utan till nutiden. Och nu har budskapet kommit, inte genom någon historisk Jesus och dennes verksamhet, utan genom "dem som i helig ande, sänd från himlen, kommit till er med evangeliet" (1:12); att den Kristus apostlarna predikar om "trädde fram först nu vid tidens slut, för er skull som tror" (1:20). Passager som 2 Kor 1:22, Ef 3:5, Kol 1:26 och 2:2, Tit 2:11 och 3:5 talar om sändandet av Guds ande, som den innevarande periodens förklarade tecken, till apostlar och profeter som Paulus. Först nu har Sonens existens och frälsande verksamhet, "Kristus hemlighet" blivit uppenbarad, och frälsning blivit tillgänglig, eftersom slutet på den nuvarande tiden är nära.

Starten av en sekt

Men det finns åtskilliga brev, som inom denna allmänna tro på Guds andes och evangeliums sändande, ger oss en inblick i hur några enskilda församlingar, av alla de som så småningom fanns utspridda över det tidiga kristna landskapet, faktiskt utvecklade sin tro. Vi kan skönja en sorts "händelse" när en sekteristisk grupp eller apokalyptisk krets blir till. I detta det första århundradets febriga atmosfär förväntade man sig inspiration och meddelanden från gud, och under noggrann läsning av de heliga skrifterna föreställde sig många att sådana händelser verkligen ägde rum. Vi kommer att ta en kort titt på två av dessa händelser, och sedan fokusera på några detaljer i en tredje, en av de mest fascinerande passagerna i hela Nya Testamentet: den så kallade transfigurationsscenen i andra Petrusbrevet.

Först, Hebréerbrevet 2:3-4. Följande översättning baseras på NEB (=New English Bible), men med dess mer fantasifulla element borttagna [*Själv använder jag 1917 års Bibel, då den är mest lik den engelska översättning Doherty citerar./övers. anm.*]:

- 1 huru skola då vi kunna undkomma, om vi icke taga vara på en sådan frälsning? -- en frälsning som ju först förkunnades genom Herren och sedan bekräftades för oss av dem som hade hört honom,
- 2 varjämte Gud själv ytterligare gav sitt vittnesbörd genom tecken och under och allahanda kraftgärningar, och genom att utdela helig ande, allt efter sin vilja.

(I NEB:s vers 3 står det: "genom Herrens egna läppar" och "de som hade hört *honom*", och inget av detta har stöd i den grekiskan texten [*Lydelsen "hört honom" förekommer som synes även i den svenska översättningen, men Doherty väljer att ta bort "honom" i sin återgivning av NEB. /övers. anm.*])

De flesta kommentatorer är angelägna att anta att "Herren" syftar på Jesus, och detta må vara fallet, men i vilken betydelse? Paul Ellingworth (Hebrews, s.139) jämför frasen "genom Herren" med den tidigare frasen "genom änglar" (vers 2) och drar slutsatsen att det i båda fallen är Gud som förkunnar genom gamla och nya mellanhänder. Detta urvattnar i sig föreställningen alla önskar se i denna fras, nämligen att den syftar på en predikande Jesus från Nasaret. Hursomhelst så är detta uppenbarelsens språk. Den idé som uttrycks är en parallell

till huvudidén framlagd i brevets början, att "han (Gud) nu, på det yttersta av denna tid, talat till oss genom sin Son (*en huio*)". Men rösten från evangeliernas Jesus hör man aldrig i brevet; alla Sonens ord kommer från Skriften. Det är alltså berättigt att läsa dessa passager enligt den tidens förhärskande filosofi: Gud kommunicerar med världen genom sina emanationer, genom andliga förmedlare; i vissa judiska sekteristiska kretsar "Sonen" Jesus, Kristus.

Hela passagen i Hebréerbrevet 1:1-14 uppenbarar en era under vilken Skriften nylästes och nytolkades för att finna referenser till och rösten hos Sonen, ett andligt väsen som för denne författare är "mycket mäktigare än änglarna" (1:4). Som den som "han (Gud) har insatt till att arva allting" och den som "han (Gud) också har skapat världen genom", som "utstrålningen av Guds härlighet och en avbild av hans väsen och som bär upp allt med kraften i sitt ord" (1:2-3) är Sonen ett uttryck av det vidare filosofiska konceptet - huvudsakligen platonskt - om en förmedlande kraft som uppenbarar och förmedlar kontakt med Gud, en agent i den gudomliga frälsningsordningen. (Se del 2 av huvudartiklarna)

Kungörelsen om frälsning som refereras till i 2:3-4, lämnades genom Guds Son på ett helt och hållet andligt plan och hämtades från Skriften. Någon form av uppenbarelse, en varseblivning av den förmedlande "rösten" hos Sonen, kom till gruppen i det förflutna (hur lång tid tillbaka är svårt att säga, men en viss tid hade gått). De som mottog denna uppenbarelse har förmedlat vidare vad de "hört" till författaren och dennes läsare. Troligen fanns dessa två grupper, kanske två generationer, inom samma församling, men detta är inte säkert. Osäkert är också när teologin som finns i brevet utvecklades.

Vers 4 talar om Gud som bekräftar den första uppenbarelsen genom tecken och mirakel. Grekiskans tvetydighet gör det oklart huruvida sådana tecken kom vid tidpunkten för uppenbarelsen eller medan den förmedlades vidare eller som en förstärkning av budskapet under tidens gång. Men den som önskar se vers 3 som en hänvisning till Jesu verksamhet lämnas undrande varför sådana tecken från Gud skulle åberopas som bevis för frälsningsbudskapet, medan författaren ignorerar Jesu egna mirakler som enligt evangelierna tjänade just detta syfte. Dessutom kan påpekas att Hebréerbrevet 5:12 också hänvisar till den lära som mottogs vid tidpunkten för rörelsens början, men istället för Jesu egen undervisning så hänvisar man till sådant som "Guds orakel", en fras som tydligt pekar på uppenbarelse. Inte heller säger "de första grunderna" för tro och ritualer som listas direkt efteråt (5:12) någonting om en historisk predikoverksamhet.

Den avslutande frasen i 2:4, "genom att dela ut helig ande", förstärker föreställningen som finns inneboende i hela passagen. Detta är en tid av frälsande verksamhet som drivs framåt av Guds Ande, inte genom att Sonen talat och agerat under en nyligen timad verksamhet på jorden. Sekten som uppstod grundade sin tro och aktiviteter på att Gud gjorde sin frälsning känd antingen genom visioner eller genom inspiration från studiet av Skriften och bekräftade den genom särskilda underbara händelser.

Löftet om ett evigt liv

Den så kallade prologen till det första Johannesbrevet pekar på en liknande upplevelse som Johannesförsamlingen hade vid dess början. Här är NEBs version av vers 1 och 2 [Jag använder Bibel 2000/övers. anm.]:

"1 Det som var till från begynnelsen, det vi har hört, det vi har sett med egna ögon, det vi har skådat och har tagit på med våra händer, det är vårt ärende: livets ord. 2 Ja, livet blev synligt

[manifesterat, *phaneroo*], vi har sett det och vittnar om det, och vi förkunnar för er det eviga livet, som var hos Fadern och blev synligt för oss."

Här har vi en skildring av en uppenbarelsehändelse, eller kanske en längre process framställd som en enda händelse, ett tillfälle då vissa personer trodde de fick bevis för löfte om evigt liv. Dessa verser talar om den händelsen, det livet, i poetiska termer, om att se det, höra det, beröra det. Trots försök från de flesta kommentatorer att få denna passage till en hänvisning till Jesu verksamhet är pronomina neutrala, tonfallet opersonligt, och språket uppenbarelsens språk.

Som prologen nu lyder, sägs löftet om evigt liv (i vers 3 som inte citeras ovan) vara delat "med Fadern och hans son Jesus Kristus". Men det har ifrågasatts om någon referens till Sonen fanns med i begynnelseversionen av denna passage. Nyckelversen vers 2 talar om evigt liv som något som var hos Fadern (vi kan inte ta oss friheten att läsa denna fras enligt senare johanneiska uppfattningar) utan att nämna Sonen, och de andra delarna i detta brev med sina många lager, fokuserar också helt och hållet på Gud. Det är möjligt att sekten startade med en karakteristisk judisk fokus på enbart Gud, men med en typ av doktrin och livsåskådning som påminner om grupper som esséerna. (Se supplementärartikel nummer 2: En lösning till Första Johannesbrevet, för en mer fullständig diskussion om prologen och dessa frågor)

Hela Första Johannesbrevet uttrycker en tro på Guds handlande genom Anden, och genom en Son som är en andlig förmedlare, inte en nyligen existerande historisk person. Då idén om att "Kristus är kommen i köttet", en föreställning som förnekas av andra kristna som författaren fördömer, förs på tal i kapitel 4, så är bekräftelsen av doktrinen den riktiga Anden som är sänd från Gud, och inte apostoliska vittnen eller traditioner som går tillbaka till en historisk Jesus, eller ihågkomna historiska händelser. Johannes församling har mottagna uppenbarelsen från Gud att tacka för sitt bildande, liksom den församling som producerade Hebréerbrevet. Vid ett senare stadium efter brevskrivandet kom delar av Johannes församling i kontakt med den synoptiska berättelsen om Jesus från Nasaret och införlivade den med sin tro på den andlige frälsarsonen, och skapade det fjärde evangeliet. (Se det slutliga avsnittet i supplementärartikel nummer 2.)

Jerusalem i rampljuset

Varken Johannesförsamlingen eller den församling som framställde Hebréerbrevet är möjliga att helt lokalisera i tid eller rum. Vi känner inte till några namn som är sammankopplade med någon av dessa sekter vid tidpunkten då dessa dokument skrevs, med det smärre undantaget av tre ortsbör som nämns i det lilla tredje Johannesbrevet. (Aposteln Johannes anses givetvis inte längre vara den som skrev dessa brev, eller det fjärde evangeliet.)

Hebréerbrevets hänvisning till Timotheos i slutet av det brevet (13:23) betraktas inte som autentisk av alla forskare.

Men hur är det då med den grupp, om vilken vi känner till namn och platser, den som senare kom att ses som källan till hela den kristna rörelsen: kretsen i Jerusalem kring Petrus och Jakob under Paulus tid? Paulus hänvisningar till denna grupp av "bröder", som uppgick till över 500 och som ägnade sig åt någon form av apostolisk verksamhet, (1 Kor 15:6-7 och 9:5) visar att den troligen var en välkänd och etablerad stomme i själva Jerusalem. De verkar ha blivit kallade "Herrens bröder" (se 1 Kor 9:5 och Fil 1:14), medan Jakob själv, uppenbarligen huvudmannen för ordenssällskapet, verkar ha varit känd som "Herrens broder" (se Gal 1:19, om inte detta är en senare marginalkommentar för att skilja honom från evangeliernas Jakob, son till Sebedeus).

Vi vet inte när denna sekt bildades, eller varför. Vi vet inte om "Herren" från början kanske refererade till Gud själv. Vad vi vet, om vi kan lita på 1 Kor, är att medlemmarna av gruppen hade upplevelser av Kristus. Dessa upplevelser har under nästan två årtusenden ansetts vara en återuppstånden mänsklig Jesus, som uppenbarat sig inför sina forna anhängare. Många kritiska forskare (likt Jesusseminariet) har emellertid kommit till slutsatsen att Paulus i 1 Kor 15:5-8 endast beskriver en uppsättning visionära upplevelser, dvs. övertygelsen hos vissa personer - Paulus själv inräknad - om att de varit i kontakt med Kristus i dennes andliga upphöjda existens. Med det möjliga undantaget av Paulus egen vision (men jag betraktar Paulus vision på samma sätt) så var dessa inte några "konverterings"-upplevelser, eftersom gruppen redan var bildad. Dessa upplevelser startade inte sekten.

Och ändå kan dessa framträdanden inför Petrus, Jakob och de andra ha spelat en egen roll i begynnelsen av den kristna rörelsen. För att komma fram till vad detta var, skall vi titta på en annan typ av berättelse som finns i ett annat brev, Andra Petrusbrevet.

En andra århundradets tystnad

Forskare daterar Andra Petrusbrevet (2 Pet) till någonstans mellan år 80 och år 125 (emellanåt till och med senare) men de flesta (t.ex. Koester, Mack, Kelly, Sidebottom) lutar mot en eller två årtionden in på 100-talet. Brevet kan inte vara för tidigt, ty författaren har tagit fram passager från Judasbrevet och arbetat in dem i sitt eget verk, och Judas brev är definitivt en tidigare skrift. Ändå talar 2 Pet om Kristus som ett väsen att ha "kunskap om" (1:3, 1:8, 2:20, 3:18), vilket antyder uppenbarelse snarare än historiskt minne, och det finns anmärkningsvärda tystnader som indikerar att författaren inte har något begrepp om en historisk Jesus, och är obekant med evangelieberättelsen.

Bland dessa tystnader finns 1:20, där författaren säger att "Och framför allt skall ni tänka på att man aldrig kan tyda en profetia i skriften på egen hand". Ändå är Kristus framställd i evangelierna som en som visar hur man gör detta. En annan sådan vers är 2:1. Här finns en varning om att "det även bland er kommer att finnas falska lärare", utan omnämmande av Jesu profetia om just detta. Ett iögonfallande utelämnande finns i 3:10: "Men Herrens dag kommer som en tjuv." Matteus och Lukas (från Q) låter Jesus använda samma metafor, men brevskrivaren till Andra Petrusbrevet ger oss ingen vink om detta. J. N. D. Kelly (*Commentary on the Epistles of Peter and Jude*, s.368) berättar: "Kristus hade själv liknat Människosonens ankomst med en tjuvs överraskande inbrott, och denna kraftfulla metafor fick snart fäste i den äldsta katekesen." Och ändå verkar någonting fattas i denna "kraftfulla" överföring till tidig kristen tradition, ty varken 2 Pet, eller Paulus i 1 Thess 5:2, kan få sig till att nämna att Jesus varit källan till denna metafor; båda verkar också okunniga om termen Människoson. (Uppenbarelsesboken har två allusioner till tjuvmetaforen - 3:3 och 16:15 – men tillskriver dem inte en jordisk Jesus.)

En väldigt talande tystnad dyker upp i 3:2:

"kommen ihåg vad som har blivit förutsagt av de heliga profeterna, så ock det bud som av edra apostlar har blivit eder givet från Herren och Frälsaren."

Här verkar författaren sakna känslan av att Jesus nyligen varit på jorden, och i egen fysisk person utdelat förutsägelser och befallningar. Istället för att säga att Herren uttalade dessa befallningar under sin verksamhet, och att apostlarna fört dem vidare, så påstår författaren något tvetydigt att apostlarna tjänade som talesmän för befallningar mottagna genom uppenbarelse eller helt enkelt genom personlig bedömning av Herrens vilja.

Faktum är att parallellen mellan de två fraserna i versen ovan, indikerar att både den som talar om Gud som gör sina förutsägelser kända genom sina profeter, och Herren och Frälsaren genom sina apostlar, använder uppenbarelskanaler.

Slutligen kan vi lägga märke till att andra Petrusbrevet är ett polemiskt dokument, som huvudsakligen ägnar sig åt att bemöta anklagelser och avvikande åsikter från särskilda bespottare och vilseledda (t.ex. 1:16, 3:3-4). Uppenbarligen befattar sig dessa "oskäligen djur" uteslutande med Herrens makt nu och i framtiden, och inte alls med Guds inkarnerade förflutna, ty författaren av detta brev ägnar sig aldrig åt tvister gällande Kristi liv och undervisning. Inga ord och ingen händelse från de bevarade minnena av Jesus från Nasaret framläggs för att bemöta deras invändningar, och inget mirakel som många bevittnat framläggs för att svara på anklagelsen om att Herren Jesus Kristus makt blott är grundad på "skickligt hopdiktade sagor" (1:16). Och det är utan tvivel besynnerligt att författaren, som skriver i Petrus namn, ingenstans spelar ut sitt bästa trumfkort genom att åberopa faktumet att han (Petrus) hade varit en följeslagare till Jesus under dennes jordiska verksamhet och till och med varit hans huvudapostel. (Helmut Koester hänvisar i sin "*History and Literature of Early Christianity*", s.295, till 1:14 som "traditionen att Jesus förutsagt Petrus martyrskap". Men det verb som används här betyder inte att tala. Istället används *deloo*, som betyder uppenbara, klargöra, vilket utan tvekan placerar utsagan i uppenbarelsernas sfär.)

Förklarad på det heliga berget

Men det finns en nyckelpassage i detta brev som tydligt visar att författaren var obekant med både evangelieberättelsen och den historiska Jesus-gestalten. Här kommer hela 1:16-19 hämtat direkt från NEB [Jag använder Bibel 2000./övers. anm.]

(16) Det var inte några skickligt hopdiktade sagor jag byggde på när jag för er förkunnade (*gnoridzo*) vår herre Jesu Kristi makt och hans ankomst (*parousia*), utan jag hade med egna ögon sett honom (bokstavligt: blev ögonvittne till) i hans majestät (17) Ty han mottog ära och härlighet från Gud, sin fader, när en röst kom till honom ur denna majestätiska härlighet: ”Detta är min älskade son, honom har jag utvalt.”

(18) Den rösten hörde jag själv komma från himlen när jag var med honom på det heliga berget.

(19) Nu kan vi ännu mer lita på profetorden. Dem bör ni låta lysa för er som en lampa i ett mörkt rum, tills dagen gryr och morgonstjärnan går upp i era hjärtan.

Kommentatorer har traditionellt sett detta som en reminiscens av Kristi förklaringscenen som den finns berättad i synoptikerna: Markus 9:2-8, Matteus 17:1-8 och Lukas 9:28-36. Men denna tolkning kan ifrågasättas.

Författaren framställer sig som Petrus, en av de tre apostlar som, enligt den berättelse som först skrevs ned av Markus, bevittnade Jesu transfiguration "på ett högt berg" i Galiléen. Markus skriver om att Jesu kläder blev lysande, medan Matteus och Lukas har lagt till att hans ansikte lyste. (Händelsen finns inte med i Johannesevangeliet, trots det faktum att "Johannes" är en av de tre apostlar som bevittnade den.)

Under evangeliehändelsen uppenbarar sig Moses och Elias, och en röst ur skyn säger: ”Denne är min älskade Son, i vilken jag har funnit behag; hören honom”.

I 2 Pet, är det så, att varje föreställning om att denna scen ägt rum under Jesu jordiska verksamhet, måste läsas in i texten. Författaren ger oss ingen sådan kontext. Dessutom nämns inte Moses och Elias närvaro, eller Petrus förslag om att bygga tre hyddor, eller att rösten kom ur skyn - kännetecknen som finns i alla tre synoptiska versionerna. Inte heller nämns att Jesu kläder och ansikte lyste, vilket bättre hade kunnat identifiera gestalten i författarens tankar

som varande en människa. Allt detta gör det högst osannolikt att författaren fått sin kunskap om denna "incident" från evangeliernas redogörelse.

Varför presenterar författaren något som tydligt är en uppenbarelsehändelse för sina läsare? Anledningen är parusin, som nämns i vers 16: "för er förkunnade vår herre Jesu Kristi makt och hans ankomst (parusi)".

Ordet "Parusi" används i Nya Testamentet för att hänvisa till Jesu framtida ankomst vid tidens slut. Här i 2 Pet tolkar översättare det nästan alltid som "hans ankomst", och gör det till en hänsyftning på denna framtida händelse. Det verkar som om denna tolkning stöds av att ordet upprepas i 3:4, och där tydligt är förenat med en framtida förväntan: "Hur blir det med löftet om hans ankomst?" (I 1:16 kan ordet parusi förstås begränsas till betydelsen "närvaro", en referens endast till Kristi manifestation under den beskrivna händelsen, men låt oss lägga den möjligheten åsido och använda den mer sannolika tolkningen, och hålla oss till den allmänna meningen)

Här presenterar alltså författaren scenen som stöd för sitt påstående att läsarna kan förlita sig på Herren Jesus Kristus som ett mäktigt väsen som är närvarande bland dem och att löftet om "fritt och öppet tillträde till vår herre och frälsare Jesu Kristi eviga rike" (1:11) skall infrias då Herren anländer vid parusin. Författaren lyfter fram denna händelse, men ser den som en profetisk vision av vad som skall komma. .

Den första frågan vi ställer - och några forskare har ställt den - är denna: om författaren söker erbjuda någonting som "bevis" för Kristi makt, någonting som stödjer löftet om evigt liv för troende, varför skulle han välja en incident från Jesu verksamhet där hans kläder (och möjligen hans ansikte) lystes upp? Inte heller rösten från himmelen berättar särdeles mycket för oss eller gör det till den mest överväldigande av upplevelser. Varför inte erbjuda något vida mer dramatiskt, något som Petrus själv påstås ha bevittnat: exempelvis Jesu uppståndelse från döden? När allt kommer omkring är denna förmenta historiska händelse grunden för kristen tro på mänsklig uppståndelse. Författaren kunde till och med ha utökat detta mirakel genom att räkna upp de framträdanden Jesus gjorde för sina apostlar efter uppståndelsen. Och om läsarna söker efter garantier för Jesu framtida ankomst - varför inte tillägga Jesu egna löften om att han skulle återkomma? Kelly (op.cit., s.320) tillstår att "det finns fascinerande pusselbitar här som förblir olösta". Förvisso.

En annan fråga: Är detta det språk ett ögonvittne till en jordisk händelse använder? Verbet "*gnoridzo*" (göra känt - kungöra - i vers 16) är en teknisk term i Nya Testamentet för att vidarebefordra ett gudomligt mysterium. "*Epoptai*" (ögonvittnen) är också använt av de högsta invigda i de grekiska mysteriekulterna, som hade upplevt teofanier (förnimmelser av gudens närvaro). Snarare än att ha drag av visuellt bevittnande är det tydligt att språket har en visionär bibetydelse, som med Kellys ord uttrycker, (op.cit., s.318) "privilegierat tillträde till en gudomlig uppenbarelse".

Det finns således indikationer på att författaren skildrar en visionär upplevelse tillskriven aposteln Petrus. Han känner till en tradition som säger att Petrus, tillsammans med andra apostlar (här ospecificerade), hade sett den andlige Kristus. Notera att det här inte nämns något om en förändring av Jesus; vi har inte en mänsklig gestalt som antar skepnaden av en himmelsk, som i evangeliescenen. Vers 16 säger helt enkelt: "vi hade själva" (Bibel 1917) "sett honom i hans majestät" (Bibel 2000). Detta vittnesbörd beledsagas av åhörandet av en himmelsk röst, som dessutom skänkte majestätet "ära och härlighet".

(New English Bible missleder oss då den separerar "ära och härlighet" från rösten, och antyder evangelieföreställningen om att den mänskliga gestalten transformeras. Den grekiska texten säger snarare att det var Guds ord som skapade och förmedlade ära och härlighet. De flesta översättningar ser det på detta sätt eller som tvetydigt; meningen är grammatiskt klumpig genom att den saknar huvudverb.)

Vers 18 kan låta som om den antyder närvaron av en mänsklig Jesus i denna scen, men även här talar tvetydigheten mot en sådan tolkning. Bokstavligen lyder grekiskan: "Den röst vi hörde kom från himmelen medan vi var med honom på det heliga berget." Att "vara med honom" syftar troligen inte på evangeliekontexten med apostlarna som går upp på berget med Jesus, ty i så fall skulle hela förvandlingskeendet ha hänt "medan vi var med honom", inklusive framträdande i majestät i vers 16. Istället begränsar sig författaren till rösten från himmelen, och antyder att han helt enkelt menar att denna särskilda manifestation (rösten som sådan) inträffade 'då de upplevde hans uppenbarelsesframträdande'.

Notera den starka påverkan från Skriften i denna händelse. E. M. Sidebottom (*James, Jude and 2 Peter*, s.109) pekar på att hela andan liknar Gamla Testamentets teofanier av Gud, som om denna scen utformats efter föregångare i Skriften. Rösten från himmelen baseras på den välkända versen i Psalm 2:7 och dyker upp i evangeliernas skildring av Jesu dop liksom vid Förklaringen. (Andra Petrusbrevets ordalydelse är emellertid skiljd från synoptikernas bearbetningar, vilket ytterligare indikerar att passagen inte härrör från dem.) Den "ära och härlighet" som talas om i vers 17 är ett eko från orden i Psalm 8:6. Och berget? Andra Petrusbrevet använder uttrycket "på det heliga berget", vilket ligger väldigt nära Psalm 2:6 "på Sion, mitt heliga berg". Detta har hos synoptikerna urvattnats till "ett högt berg".

Kelly har emellertid bestämt (op.cit. s.319) att evangeliernas "höga berg" under tidens gång utvecklades till ett "heligt berg", och förutsätter att evangelietraditionen är tidigare. Men orden i 2 Pet är nästan säkert hämtade från Psaltaren, och Markus kan ha tvingats ta bort "heliga" eftersom det inte fanns något berg som kunde kallas så i Galiléen, dit han förlägger historien.

Jag misstänker att traditionen om ett visionärt framträdande av den andlige Kristus inför Petrus har blivit 'förklarad' med hjälp av bibliska referenser. Vi skall strax se vad den traditionen kan ha varit.

Lampor i mörkret

Att denna passage inte är en hågkomst av en händelse som ägde rum under en historisk Jesus verksamhet framgår klart av det som följer. Vers 19 presenterar för oss en bisarr slutsats som författaren drar från denna scen. Låt oss upprepa versen här:

"Nu kan vi ännu mer lita på profetorden. Dem bör ni låta lysa för er som en lampa i ett mörkt rum, tills dagen gryr och morgonstjärnan går upp i era hjärtan. "

Vad säger författaren? Ska vi tro att den ögonbevittnade glorifieringen av Jesus från Nasaret till en gudomlig person, att själva Guds röst från himlen som erkänner honom som sin Son, endast tjänar syftet att bestyrka Skriften? Att Guds Sons hela verksamhet på jorden är underordnad gammaltestamentliga profetior? (Kelly kallar detta "paradoxalt".)

"*The Translator's New Testament*" tolkar början av versen på detta sätt: "Så vi tror alltmer fast på profeternas ord". Med andra ord presenterar författaren av 2 Pet denna scen som en bekräftelse av den primära källan för information om Jesus och hoppet om hans ankomst: den

hebreiska Bibeln. Det är helt otänkbart att han skulle ha uttryckt sig på detta sätt angående Kristi Förklaring som den presenteras i evangelierna. Det är likaså orimligt om författaren skulle fokusera på de bibliska skrifterna som "en lampa i ett mörkt rum, tills dagen gryr", om det i hans föreställningsvärld hade funnits en nyligen levande Jesus, med all sin undervisning, alla sina profetior, löften, mirakel och sitt övervinnande av döden själv. Detta skulle ha gjort Skriften till det främsta vittnesbördet, den primära grunden, på vilken kristet hopp om framtiden vilade.

I sitt ansträngda försök att förklara anomalin i vers 19, förbigår Kelly det faktum att fokuseringen häpnadsväckande nog ligger på Skriften som frälsningens lampa i mörkret istället för på Kristus nyligen avslutade liv. Det gör A.C.R. Learney också (*The Letters of Peter and Jude*, s.114). Han noterar dock att vers 19 "besynnerligt nog" faktiskt säger att Skriftens vittnesbörd om Jesus är "mer säker" än Guds röst vid Kristi Förklaring - men bara därför att profeterna ägnade fler ord åt det och därför gjorde det tydligare!

Om, å andra sidan, scenen som författaren skildrar är en tradition om Petrus vision av Kristus som ännu inte kommit till jorden, då blir betydelsen som han ger denna upplevelse helt rätt. Tolkningen av Guds ord i de heliga skrifterna har fått stöd genom en redogörelse om en annan form av kommunikation från himlen: en vision av Sonens härlighet och Guds egen röst som identifierar och erkänner honom. Denna vision tas som ett löfte om hans ankomst, och stödjer ett löfte gjort i Skriften.

Det är ironiskt att författaren börjar sin scen med denna dementi: det är inte "fabler" eller "skickligt hopdiktade sagor" som han erbjuder. Detta antyder att hans motståndare har betecknat dem på detta sätt. Om författaren stod inför sådana anklagelser så skulle det mest naturliga motbeviset ha varit en livfull presentation av vad Jesus sagt och gjort under sin verksamhet på jorden. Istället lyckas han undvika varje hänsyftning överhuvudtaget till en historisk Jesus från Nasaret. Kelly, som alltid redo att skönja ljus där inget ljus finns, förklarar inte desto mindre (s. 316) att "Petrus," då han tillbakavisar anklagelser om att hans påståenden skulle vara utstuderad mytologi, har givit sina motståndare "den apostoliska versionen av kristendomen, med dess säkra grund i historien".

Utvecklade tolkningar

Det är helt klart att Andra Petrusbrevet betraktar Kristi framträdande i sin härlighet som en förutsägelse av parusin. Och Kelly medger (s. 317) att det finns en del bevis i tidigt kristet tänkande om att Kristi Förklaring var en förväntan om den andra ankomsten. Men det är inte så evangelierna själva ser på det. Istället visar Markus 9:9 oss att Jesus sammankopplade Förklaringen med sin kommande uppståndelse, då han skulle upphöjas i ära. (Det faktum att apostlarna inte förstod Jesu hänvisning till sitt uppstigande från de döda visar att evangelisten 'redaktöriserar' och att den viktigaste betydelsen för honom *är* uppståndelsen.)

Om 2 Pet pekar på ett tidigare skikt (det måste vara tidigare, eftersom tolkningen som finns i evangelierna, och tonvikten på deras uppståndelseberättelse, knappast skulle gå förlorad eller överges) så är det nästan en nödvändig slutsats att denna tidigare tankelinje inte bara var obekant med evangelierna, utan att den inte kände till någon uppståndelse som låg mellan "transfigurations"-händelsen skildrad i 2 Pet och den framtida parusin. Denna uppståndelse av en mänsklig Jesus i historisk tid kom först med evangelierna, då traditionen om en händelse bevittnad av Petrus och andra omtolkades till att peka på den glorifiering Jesu skulle föräras efter sitt uppstigande ur graven. (Det spelar ingen roll att 2 Pet nästan säkert skrevs efter Markusevangeliet. Det senare var ännu inte känt för brevets författare, som använde äldre

traditioner. Detta stöder argumentet att det tog tid innan evangelierna nått någon större spridning .)

Möjligen var det Markus själv som infogade 'förklaringstraditionen' i berättelsen och placerade den under Jesu verksamhet, där den fyllde syftet att ge en försmak av Jesus uppståndelse. Vi måste komma ihåg att Markus inte hade några efter-uppståndelsen-upplevelser att hämta från - och till skillnad från sina redigerare (*Matteus och Lukas öv. anm.*) hittade han inte heller på några - så denna scen fick tjäna som ett profetiskt substitut (trots att han troligen skrev symbolisk midrash, inte faktisk historia). Dess gamla betydelse som en förutsägelse av parusin övergavs.

Den kristna rörelsens rötter

Allt detta öppnar upp för några fascinerande möjligheter. Går traditionen som skildras i 2 Pet tillbaka till en verklig upplevelse som aposteln Petrus haft – den Petrus som är känd för oss från Paulus brev. Det är omöjligt att veta, men det finns ingen anledning till att det inte skulle kunna vara så, även om traditionen sedermera sammansmälte med 'förklarande' material från Skriften. Och om en sådan tradition inte visar någon kunskap om eller spår av uppståndelsehändelsen, så lämnas vi med följande bild av den tidiga kristna rörelsen i Jerusalem: inte en församling som reagerade på den uppfattade uppståndelsen av en jordisk Jesus de kände och följt, utan en församling som kommit att tro på den nära förestående ankomsten av den andlige Kristus vid tidens slut, föranledd av en vision (eller mer troligt en serie sådana) av ett slag som senare gav upphov till episoden som skildras i 2 Pet.

Nästa fråga är självklar. Har vi någon tidigare uppteckning av denna vision eller serie av visioner av den andlige Kristus? Finns de i första Korintierbrevet 15, i Paulus lista över olika individer och grupper som "såg" Kristus, i betydelsen att de fick en uppenbarelse av honom, en upplevelse av hans närvaro - många av dagens kritiska forskare är numera överens om att det är så Paulus menar? Om det är så kommer vår analys av 2 Pet att stödja denna uppfattning, och peka på den största betydelse för dessa händelser i Jerusalem.

För vi kan nog förutsätta att det, för denna sekteristiska grupp, var dessa visioner av den gudomlige Kristus som resulterade i övertygelsen om att han snart skulle anlända i evig ära för att upprätta Guds rike. Det kan även vara så att dessa visioner var "den händelse" som gav upphov till den karismatiska missionsrörelse som utgick från Jerusalem för att förkunna Kristus och hans nära förestående ankomst, en rörelse som den fientlige Saulus snart anslöt sig till som Paulus. Sålunda kan vi betrakta Paulus redogörelse i 1 Kor 15:5-8 som pekande på begynnelsen av "Petrus-Paulus"-grenen av den kristna tron, åtminstone i dess aktiva stadium.

I enlighet därmed kan vi se dessa verser som en slags parallell till passagerna vi tittade på tidigare, i Hebréerbrevet och första Johannesbrevet, som en förteckning över händelser som gav upphov till en ny sekteristisk grupp eller aktivitet inom den vitt spridda frälsningsrörelse som slutligen blev känd som kristendomen. Den episod som bevarats i 2 Pet 1:16-18 ger oss en inblick i den betydelsefulla händelsen. Den har utan tvivel "glorifierats" under mellantiden och lite legendarisk förgyllning har lagts till Paulus nakna redogörelse. (Det är inte nödvändigt att tro att Petrus hade sin vision på ett heligt berg, eller hörde rösten från Gud som yttrar en vers från Psaltaren),

I alla passager vi tittat på finns gäckande frågor kvar. Under vilka omständigheter ägde dessa uppenbarelsehändelser rum, och var de orsaken till själva bildandet av den sekteristiska gruppen? Eller, var det så att någon form av organisation redan existerade, kanske nybildad, i

vars livliga och förväntansfulla atmosfär den väntade uppenbarelserna från Gud eller Herren oundvikligen blev till? Paulus evangelium "*kata tas graphas*" (1 Kor 15:3-4) tyder på förekomst och påverkan av studier i Skriften bland sådana grupper (precis som hela innehållet i Hebréerbrevet), och sådan intensiv läsning av de heliga skrifterna kan mycket väl ha utlöst de uppfattade "uppenbarelser" alla dessa brev talar om.

Vilket innehåll kan dessa uppenbarelser ha haft? Var de helt enkelt en bekräftelse av att den andlige Kristus verkligen existerade? Eller inkluderade de särskild information om hans natur och frälsande aktivitet? Paulus, såväl de som kom efter honom, talade regelbundet om Guds mysterium, hemligheten om Kristus som nu uppenbarats. Det kan ha varit så att föreställningar, som Paulus hämtat från studier av Skriften och inkluderat i sitt evangelium, sedan sågs som bekräftade av de visioner som Petrus och hans sällskap kom i åtnjutande av.

Sådana studier kan ha varit anledningen till bildandet av gruppen till att börja med. Kanske var detta det grundläggande syftet med gruppen "Herrens bröder" under Jakob, aktiv någon gång runt den första fjärdedelen av det första århundradet, i Jerusalem? Var de engagerade i värvning av proselyter vid tiden för sina visioner, eller var värvningen till stor del ett resultat av dessa? Kanhända handlade uppenbarelserna enbart om det faktum att Kristus snart skulle komma för att inrätta Guds rike, vilket drev fram en apostolisk rörelse i vilken Paulus blev medlem.

Vi har ingen aning om hur länge Jerusalemgruppen hade verkat. Hade den bildats specifikt för att utforska samtida religiösa idéer om en förväntad Messias? Eller hade den bildats för att utforska den nya gudomliga Sonen: vad han hade gjort i sitt andliga förflutna och vad han skulle göra i framtiden? Kanske de senare idéerna var ett resultat av gruppens studier, som utan tvivel influerats av framväxande tanketrender i världen omkring dem. Kanske hade den börjat som en konventionell grupp - där "Herren" inte refererar till Kristus utan till Gud - för att sedan följa med i tidens nya strömningar? Hur sekteristisk var den, och hade den starka apokalyptiska förväntningar från början? Eller hade dessa uppstått på allvar först efter erfarenheterna av den andlige Messias och löftet om hans ankomst?

Vi famlar nästan helt och hållet i mörkret då det gäller gruppens specifika tro och praxis. Det lilla vi vet är det vi får fram genom att dra slutsatser utifrån Paulus. Apostlagärningarna ger sig ut för att berätta mycket för oss, men detta dokument är ett hopkok från andra århundradet, skrivet helt och hållet med syftet att tjäna den nya myten om en historisk Jesus och ett enhetligt ursprung för den kristna rörelsen. Vissa element i Apostlagärningarna har en primitiv karaktär, vilket kan peka på traditioner som går tillbaka till tidig tid. Inga faktiska källor har hittats som stödjer Apostlagärningarnas skildringar, och allting torde ha omarbetats för att passa den nya synen på kristendomens historia.

En nyckelfråga kvarstår: Hur mycket av det som Paulus predikade går tillbaka till Jerusalemgruppen och hur mycket var en produkt av hans egen utveckling efter konverteringen? Paulus erkänner ingen som helst påverkan från andra, men att de har en del gemensamt tankegods (som i 1 Kor 15:11). Men vi måste komma ihåg att nästan allt Paulus berättar för oss, eller antyder, om gruppen kring Petrus och Jakob, relaterar till perioden då han började skriva brev, dvs. vid tiden för det s.k. apostlamötet runt år 49.

Det är så gott som omöjligt att säga om doktrinerna som gruppen i Jerusalem trodde på vid den tidpunkten gick tillbaka till perioden för de första uppenbarelserna och sektens bildande, kanske två årtionden tidigare. Mellanliggande utveckling, bland annat kanske Paulus egna innovationer, kan ha bidragit till synen på Guds Son oavsett hur den sett ut hos Petrus och de andra.

Alla dessa frågor kommer aldrig att få säkra svar. Här kan vi bara spekulera. Men vi kan tillägga ännu en punkt här. Hade visioner som slutade med scener som den i Andra Petrusbrevet en direkt påverkan på skapandet av Jesus från Nasaret?

Vid slutet av det första århundradet sammanföll många faktorer som kom att starta utvecklingen av en historisk Jesus från den andlige Kristus, och några av dessa tendenser kan ha varit fristående från evangelierna. Om evangelisterna trodde att den gestalt de skildrade hade någon historisk grund (vilket Q: s utveckling kunde antyda), så kan den viktigaste orsaken till att de placerade honom i Herodes och Pontius Pilatus tid ha varit dessa visioner. På samma gång som det var naturligt att placera Jesus i samma generation som de tidigast kända apostlarna, så kunde traditionen om att Petrus, Jakob och andra "sett" Jesus i hans upphöjda tillstånd ha bidragit till föreställningen om att sådana apostlar i själva verket varit lärjungar till en jordisk Jesus, och att de bevittnat en förvandling av en människa. Sådana visioner kom senare att bli till framträdanden han gjort för sina lärjungar efter uppståndelsen.

Paulus själv hade talat om att han sett den "uppståndne Kristus". Vad som förlorades ur sikte var det faktum att Paulus inte menade den nyligen uppståndne Jesus från Nasaret, utan en gudomlig Kristus som hade dödats i den mytiska sfären (av övernaturliga makter: 1 Kor 2:8; se Supplementärartikel nummer 3: Vem korsfäste Jesus?), uppstått och upphöjts av Gud. Allt detta var Guds stora mysterium, som genom Skriften och Anden uppenbarats för de tidigaste apostlarna.

Är två till tre generationer en tillräcklig tidsrymd för att en sådan monumental missuppfattning av det förflutna ska kunna äga rum? Om man betänker att detta var en tid av krig och omvälvning som ödelade det palestinska samhället, vilket kännetecknades (jämfört med vårt eget) av outvecklad kommunikation och arkivhållning, av bristande vetenskaplig upplysning och förmåga till kritiskt tänkande och en atmosfär av religiös fanatism underblåst av uppjagade sekteristiska förväntningar av mytiska proportioner, så inser man att den frågan knappast behöver ställas.